

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 12, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК : 338.339.1

Г. О. Гавриш,

аспірант кафедри економічної кібернетики та статистики, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

АНАЛІЗ РИНКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано особливості інтелектуальних послуг, запропоновано їх класифікацію. Проведено аналіз ринку інтелектуальних послуг та виявлено основні тенденції його розвитку.

Existing in Ukraine classification of services is considered in the article, the features of intellectual services are analysed. A market of intellectual services analysis is conducted and found out basic his progress trends.

Ключові слова: Класифікація послуг, інтелектуальна послуга, ринок, сфера послуг.

Вступ В умовах безперервного зростання глобальної конкуренції на ринках товарів і послуг динамізм, масштаб і стійкість інноваційних процесів у всіх секторах господарювання стають вирішальними чинниками забезпечення конкурентоспроможності економіки будь-якої країни, оскільки лише на основі інновацій можна забезпечити стійке економічне зростання, підвищити рівень життя населення, гарантувати оборонну, технологічну та економічну безпеку. Сьогодні немає альтернативи інноваційному шляху розвитку, якщо Україна претендує на звання економічно розвинутої держави.

Основою добробуту в епоху «інтелектуальної економіки» стають не природні ресурси, а творчі досягнення людей: результати інтелектуальної діяльності і засновані на них інновації. Отже, основною рушійною силою економічного та соціального розвитку світу й, зокрема, України стає саме інтелектуальний потенціал нації. Тому реформування та економічний підйом вітчизняного виробництва повинні базуватися на глибоко продуманій, грамотній економічній політиці у сфері використання інтелектуального потенціалу національної економіки, спрямованості на створення необхідних умов для стабільного примноження й розвитку інтелектуальної власності як найвищої та найпрогресивнішої форми економічних відносин у ринкових умовах.

За визначенням Ф. Котлера, «послуги - це об'єкти продажу у вигляді дій, вигод або задоволень» [6]. Під послугою розуміється діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. Сфера послуг - частина економіки, яка включає всі види комерційних [послуг](#). Саме сфера послуг складає, в економічно розвинутих країнах, основну частину економіки (більше 50%). Сферу послуг часто відносять до постіндустріального економічного устрою. Науково-технічний прогрес, розвиток інформаційних технологій сприяють розвитку сфери послуг. Дослідженню ринків послуг та їх особливостей присвячено праці таких вітчизняних вчених: В. Базидевича [2], Б. Данилишина [4], Л. Новикова [3], Н. Поспелової [7] та інших. Більшу частину їх досліджень присвячено теоретичним і методологічним питанням, в той час як проблемам функціонування ринку інтелектуальних послуг не приділяється достатньої уваги, що і обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Постановка завдання

Метою даної роботи є дослідження та аналіз ринку інтелектуальних послуг в Україні.

Результати

Ринок послуг є різновидом товарного ринку і разом з цим, має ряд специфічних ознак, що зумовлюють особливий підхід до підприємницької та маркетингової діяльності. До особливостей ринку послуг можна віднести:

- високу динамічність ринкових процесів - надання послуг безпосереднє задовольняє потреби людини;
- територіальну обмеженість – попит та форми надання послуг залежать від конкретної території, на якій функціонує підприємство;
- чутливість до зміни ринкового попиту – послуги неможливо зберігати, транспортувати тощо, тому вони виробляються в момент споживання, звідси, якщо попиту на певну послугу немає, то її виробник вимушений реагувати, змінюючи перелік послуг з урахуванням потреб споживачів;
- специфіку організації виробництва послуг – більшість підприємств сфери послуг мають велику мобільність - це дозволяє швидко реагувати на зміни кон'юнктури;
- високий ступень диференціації послуг – попит на послугу є індивідуальним з боку кожного споживача, тому виробники послуг, як правило, пропонують низку супутніх послуг, а споживач, в залежності від своїх потреб та можливостей, обирає необхідні послуги;
- невизначеність результату діяльності з надання послуг - результат діяльності з надання послуги можна оцінити тільки після споживання послуги.

В країнах з розвинутою економікою сфера послуг займає одне з головних місць, по-перше вона є основною сферою що формує ВВП країни, а по-друге, саме сфера послуг дозволяє населенню країни мати гідні умови життя. Проаналізуємо, яке місце в сучасній економіці України займає сфера послуг. Структуру ВВП за видами економічної діяльності у 2002 р. та у 2010 р. представлено на рис. 1.

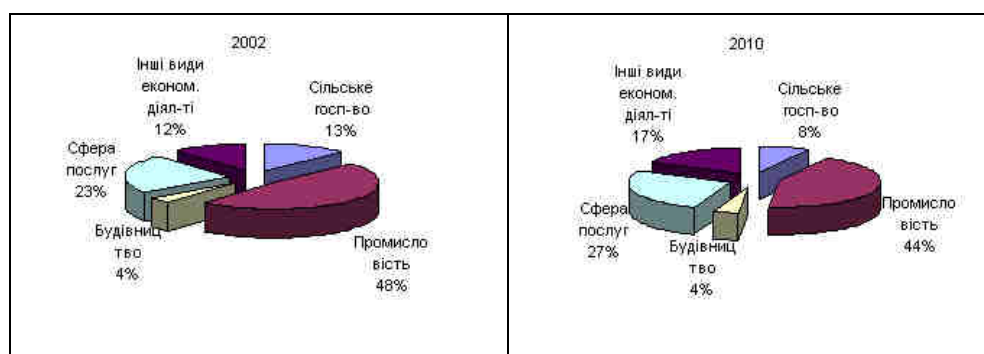

Рис. 1. Розподіл ВВП за видами економічної діяльності в Україні

У 2002 р. частка сфери послуг у ВВП складала 23 %, а у 2010 р. – 27 %, при чому частка промисловості знизилася з 48 % у 2002 р. до 44 % у 2010 р., тобто в Україні відбуваються структурні перетворення.

Крім того, обсяги експорту послуг з кожним роком збільшуються, динаміку експорту послуг в Україні за період з 2005 р. по 2010 р. наведено на рис. 2.

Обсяг послуг на експорт за останні шість років збільшився майже у 2 рази, це свідчить про те, що попит на послуги українських підприємств в світі зростає, тобто українська послуга на світовому ринку послуг є конкурентоспроможною.

Послуги, як вид економічної діяльності, відрізняються високим рівнем різноманіття, що значно ускладнює створення ефективних механізмів управління їх розвитком, тому розробка класифікації послуг у вигляді структури є актуальним науково-практичним завданням. На рис.3 представлено класифікацію послуг в сучасній економіці.

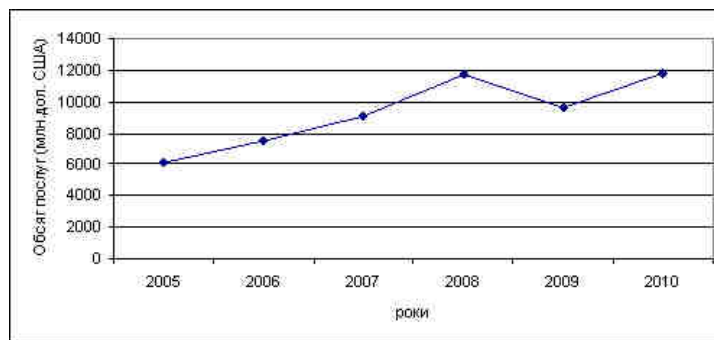

Рис. 2. Динаміка експорту послуг в Україні, 2005 - 2010 рр.

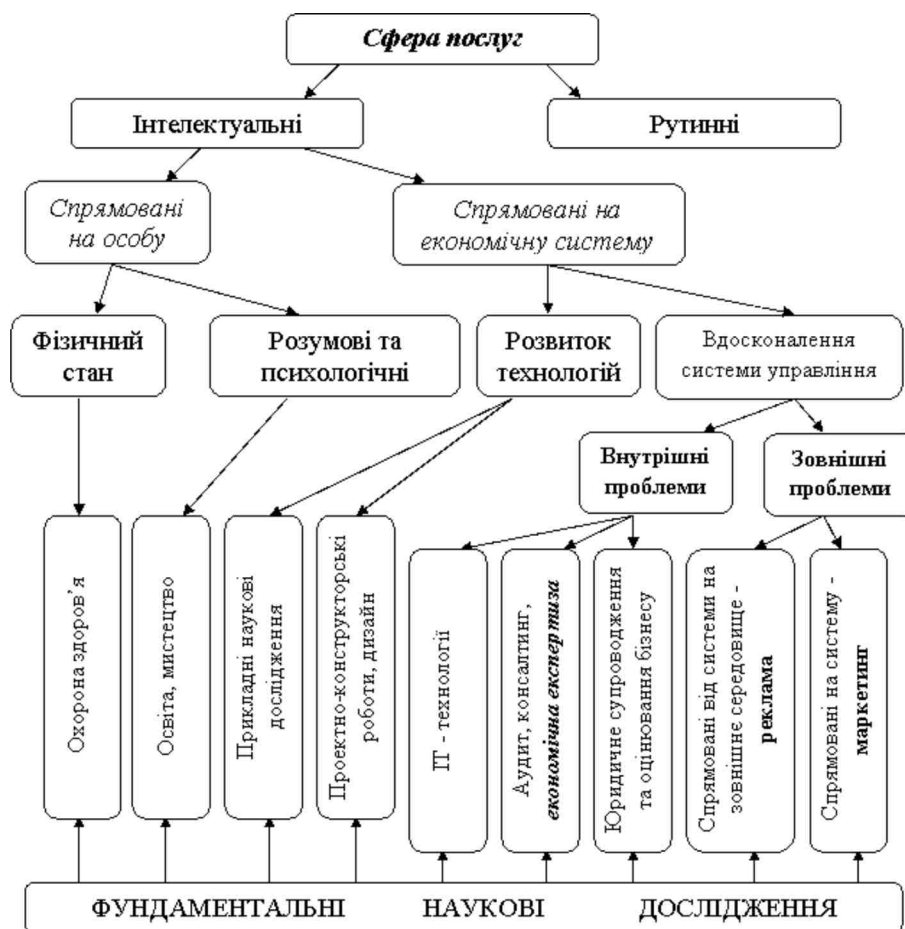

Рис. 3. Класифікація послуг в сучасній економіці

Нематеріальні послуги можна оцінити тільки після їх отримання, при цьому, в силу різних факторів, що впливають на сам процес надання послуг, підтримувати постійний рівень обслуговування досить складно. Фактори сегментації послуг можуть бути комбінованими.

Оскільки останнім часом в дослідженнях науковців виділяється окремо підклас інтелектуальних послуг, як особлива форма взаємодії людини з природою (включаючи саму людину, громадські та економічні відносини, явища реального та віртуального світу), в процесі якої цілеспрямована творча праця виступає джерелом специфічних цінностей у вигляді конкретного корисного ефекту – знань, наукових ідей та відкриттів, нових технологій, управлінських рішень, освіти, цінностей культури, зміцнення здоров'я тощо [1,8], то на першому рівні декомпозиції доцільно виокремити інтелектуальні і рутинні послуги.

Інтелектуальні послуги в свою чергу поділяються на ті, що спрямовані на особу, та ті, що надаються економічним системам. Серед інтелектуальних послуг економічним системам виокремлюються послуги щодо розвитку технологій та вдосконалення системи управління, причому враховано, що серед проблем, які потребують управління є внутрішні та зовнішні.

З метою аналізу структури сфери послуг розподілимо послуги на інтелектуальні та рутинні, використовуючи Державний класифікатор товарів та послуг [5]. До рутинних послуг віднесемо наступні:

- послуги з оптової та роздрібною торгівлі; послуги з ремонту автомобілів, мотоциклів і побутових товарів;
- послуги готелів та ресторанів;
- послуги транспорту, складського господарства і зв'язку;
- послуги з нерухомим майном;
- оренда машин та устаткування;

- прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку;
  - послуги у сфері державного управління і оборони; послуги обов'язкового соціального страхування;
  - послуги у сфері охорони здоров'я та з надання соціальної допомоги;
  - послуги комунальні, громадські та індивідуальні;
  - послуги домашньої прислуги;
  - послуги екстериторіальних організацій та органів;
- До інтелектуальних послуг віднесемо:
- діяльність у сфері права, б/о та аудиту; консультування питань комерційної діяльності та управління;
  - діяльність у сфері інформатизації;
  - діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії;
  - технічні випробування та дослідження, проведення розслідувань та забезпечення безпеки;
  - надання секретарських послуг та послуг з перекладу;
  - послуги з фінансового посередництва;
  - послуги у сфері освіти.

Аналіз структури обсягів послуг наведено на рис. 4.

Частка інтелектуальних послуг в Україні зростає з кожним роком, так у 2002 р. частка інтелектуальних послуг в загальному обсязі наданих послуг складала 6,2 %, у 2005 р. – 8,4 %, у 2008 р. – 10,9 %, у 2009 р. – 11,7, а у 2010 р. – 11,9 %. Обсяг інтелектуальних послуг в Україні у 2010 р. збільшився в десять разів у порівнянні з 2002 р., проаналізуємо, за рахунок яких послуг відбулося таке підвищення.

Значну роль у збільшенні частки інтелектуальних послуг відіграє збільшення діяльності у сфері права та бухгалтерського обліку та аудиту, та консультування з питань комерційної діяльності та управління. Динаміку обсягів цих послуг в Україні за період з 2002 р. по 2010 р. наведено на рис. 5.

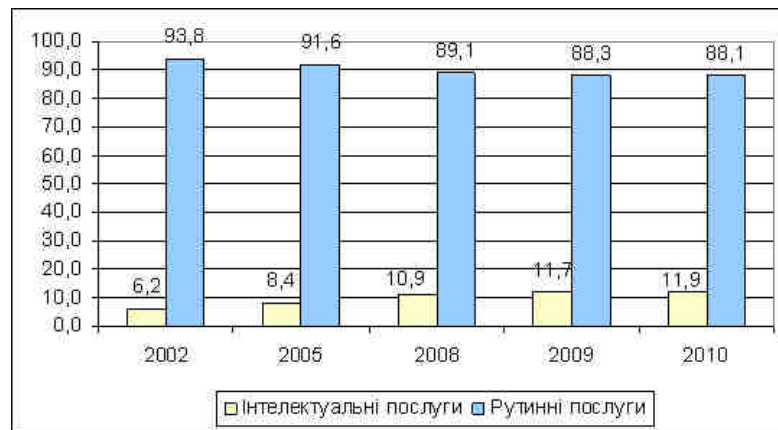

Рис. 4. Структура обсягів послуг в Україні, 2002-2010 рр.

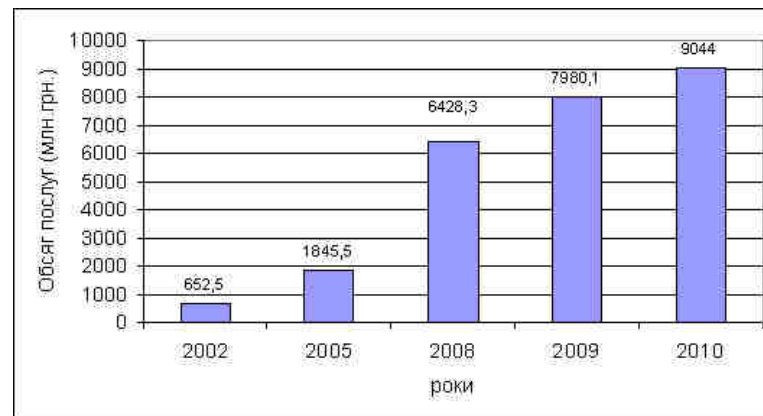

Рис. 5. Динаміка обсягів послуг з діяльності у сфері права та бухгалтерського обліку та аудиту, та консультування з питань комерційної діяльності та управління в Україні, 2002-2010 рр.

Обсяг послуг з діяльності у сфері права та бухгалтерського обліку та аудиту, та консультування з питань комерційної діяльності та управління за період, що аналізується, збільшився майже у 14 разів. Крім того, змінилася і структура споживачів послуг у сфері права та бухгалтерського обліку (рис.6). Так, наприклад, у 2002 р. ті послуги у сфері права та бухгалтерського обліку та аудиту, що спрямовані на особу, склали 14,3 %, а ті послуги, що надаються економічним системам – 85,7 %; у 2010 р. ті послуги, що спрямовані на особу склали 3,4%, а ті, що надаються економічним системам – 96,6 %. В свою чергу, послуги у сфері права та бухгалтерського обліку та аудиту, що спрямовані на особу за останні 9 років збільшилися у 3 рази, а ті, що надаються економічним системам – у 15 разів.

Надання інших видів інтелектуальних послуг за період з 2002 р. по 2010 р. також збільшилося, так, наприклад, послуги з діяльності у сфері інформатизації збільшилися у 13 разів, послуги з технічних випробувань та досліджень – у 7 разів, послуги з проведення розслідувань та забезпечення безпеки – майже у 9 разів.

Рис. 6. Структура споживачів послуг з діяльності у сфері права та бухгалтерського обліку та аудиту, та консультування з питань комерційної діяльності та управління в Україні, 2002-2010 рр.

Таке становище на ринку інтелектуальних послуг обумовлено тим, що в Україні після розпаду Радянського Союзу переважним було матеріалоємне виробництво. Проте світова економіка диктує нові умови функціонування підприємств, тому з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції виробники вимушені використовувати нові технології, які базуються на інтелектуальних розробках, тому обсяг комерційних операцій з об'єктами інтелектуальної діяльності з кожним роком збільшується.

Ринок інтелектуальних послуг характеризується наступними особливостями:

- попит на інтелектуальні послуги залежить від інтелектуального потенціалу споживача, тобто покупці інтелектуальних послуг, як правило є фахівцями;
- ринок інтелектуальних послуг пов'язаний з ринком товарів, оскільки реалізація інтелектуального потенціалу неможлива без матеріальної складової;
- ринок інтелектуальних послуг є універсальним, тобто забезпечує потреби різних галузей економіки.

Висновки

З кожним роком в Україні збільшується обсяг інтелектуальних послуг, так у 2010 р. він збільшився у десять разів у порівнянні з 2002 р., це відбулося за рахунок розвитку інформаційних технологій. Розвиток наукового та інтелектуального потенціалу країни дозволить в найкоротші терміни підвищити конкурентоспроможність продукції, що виробляється на вітчизняних підприємствах. Крім того, ринок інтелектуальних послуг стимулює розвиток творчої інтелектуальної праці, впровадження у суспільне виробництво новітніх технологій, винаходів, корисних моделей, програмних продуктів тощо. Інтелектуальний ресурс є необмеженим, обмеженість доступу до інтелектуальних ресурсів надає інститут інтелектуальної власності, що забезпечує виключні права на них.

Література

1. Агабьян Е. Мировая экономика интеллектуальных услуг: состояние, тенденции и регулирование // Проблемы теории и практики управления. - №6. - 2003. - С. 25 - 29.
2. Базилевич В.Д. Интеллектуальная собственность: креативы метафизического поиска: монография / В.Д. Базилевич, В.В. Лынь; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К.: Знання, 2008. — 687 с.
3. Батура О.В., Новікова Л.Ф., Парена В.А. Проблеми розвитку сфери послуг в Україні: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – 150 с.
4. Данилишин Б.М. Сфера та ринок послуг у контексті соціальної модифікації суспільства: Моногр. / Б.М. Данилишин, В.І. Куценко, Я.В. Остафійчук; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. — К.: ЗАТ "Нічлава", 2005. — 327 с.
5. Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016-97 № 822 від 30.12.97. Наказ Держстандарту України від 30 грудня 1997 р. N 822.
6. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Дж., Вонг В. Основы маркетинга. – М., СПб., Вильямс, 2000. – 653 с.
7. Поспелова Н.М. Нематеріальна сфера економіки: умови для налагодження плідного середовища розвитку підприємств: Моногр. / О.О. Папаїка, Н.М. Поспелова; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. — Донецьк, 2004. — 263 с.
8. Ярмак О.В. Культурна інерція ринку інтелектуальних послуг України: форми та наслідки / О.В. Ярмак // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. - № 2(5). - 2011. - С. 100 - 108.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"